

Katalog archeologických nálezů z doby středověku na Říčansku (vybrané předměty)

1. Keramika
2. Sekera
3. Dělová koule
4. Šipka
5. Podkova
6. Klenební žebro z říčanského hradu
7. Kachel
8. Klíč
9. Mince
10. Knižní kování

1. Keramika

Proč byla keramika ve středověku tak rozšířená?

hlína byla snadno dostupná —> proces výroby nebyl složitý

Zdobení se v průběhu let měnilo a podle něj se keramika datuje a určuje se i místo vzniku.

K čemu a jak se používaly keramické nádoby?

- ✓ skladování potravin a nápojů
 - udržení přiměřené teploty
 - ochrana před škůdci
- ✓ příprava jídla na otevřeném ohništi (rendlík-trojnožka)
- ✓ podávání pokrmů
- ✓ uchovávání mincí (pokladničky), nádoby ke svícení (svícny, lampičky)

Sbírka Muzea Říčany obsahuje zachovalé keramické nádoby, samotné pokličky nebo jednotlivé střepy. Nacházejí se v místech současné zástavby i tam, kde dřív osady stály (na hrázi rybníka, v lese nebo na poli).

Hrniec s pokličkou muzeum zakoupilo od Josefa Šperka ze Záběhlic v roce 1941.

2. Sekera

Středověk v Říčanech

Proč patří sekera k častým archeologickým nálezům?

sekera sloužila k více účelům -----> od pravěku ji lidé používali jako ruční pracovní nástroj i jako zbraň

I když se tvar nástroje mění, základ zůstává stejný: hlava sekery z kovu (bronz, železo, ocel) a dřevěná násada (topůrko).

Jaké byly ve středověku nároky na sekeru?

- ✓ pevný materiál
- ✓ dá se nabrousit
- ✓ pokud se kov ošetřuje, nerezaví
- ✓ topůrko lze snadno vyměnit

Kdo sekeru vyráběl? Kovář – ten ji také dokázal opravit.

Sekery různých tvarů používali: tesaři, dřevorubci, řezníci, popravčích

Sbírka Muzea Říčany uchovává od roku 1939 železnou zkorodovanou tesařskou sekerku (na snímku). Směrem k ostří vidíme otvor ve tvaru kříže-trojlistku. Sekerka byla nalezena při kopání základů pro stavbu budovy Okresní záložny na jižní straně říčanského náměstí. Jak je obvyklé, dřevěné topůrko se rozpadlo, a proto se nedochovalo.

3. Dělová koule

Kamenné koule: proč a kde?

uplatnění v bojích —> k nálezům dochází v blízkosti opevnění, tvrzí a hradů

Od kdy se kamenné koule uplatňovaly ve válečnictví?

Střílelo se jimi nejprve z mohutných praků (nebyly ale tak opracované). Jako munice do děl sloužily od přelomu 14. a 15. století.

Co ještě víme o dělových koulích nalezených na Říčansku:

- ✓ materiálem je žula
- ✓ k nálezům došlo také na nádvoří říčanského hradu
- ✓ pravděpodobně jde o památku na husitské války – hrad v roce 1420 dobývala vojska pražanů i válečníci Jana Žižky

Sbírka Muzea Říčany obsahuje kamenné koule, které se našly v Říčanech a okolí. Mezi nimi je i koule nalezená ve Světicích při kopání základů nového domu. Do koule byla vyvrtána asi 3 cm hluboká jamka. Pravděpodobně v tomto případě nejde o dělovou kouli, ale o závaží (kamenná závaží se používala například ke tkalcovskému stavu). Do díry patří kovový závěs, který se nedochoval. Muzeu tuto kouli (závaží) daroval v roce 1913 žák Lehovec z měšťanské školy v Říčanech.

4. Šipka

Kovové šipky: proč a kde?

Uplatňovaly se v bojích a při lovu.

Jak se šipky využívaly?

- ✓ Šipky (kostěné, pazourkové, bronzové, pak železné) byly součástí šípů do luků a kuší. Dřevěná část, na kterou se šipka-hrot nasazovala, se v průběhu staletí rozpadla, kovová část se zachovala.
- ✓ Kuše nahradily luky, protože měly větší dostřel a jednodušeji se natahovaly.
- ✓ Základní části šípu: hrot, šípové tělo, křidélka, končík (drážka na konci šípu). Pro šípové tělo se využívalo a stále využívá dřevo z cedru, jedle, borovice, jasanu nebo smrku.

Sbírka Muzea Říčany skrývá železnou zkorodovanou šipku (viz obrázek), která sloužila pravděpodobně jako střela do luku. O jejím původu nic nevíme. Muzeu ji daroval Antonín Šimek v roce 1954.

5. Podkova

Proč patří podkova k častým archeologickým nálezům?

koně se na našem území okovávají asi od 10. století —> okovaný kůň za život spotřebuje i desítky kovových podkov a stává se, že podkovu ztratí

Co lze z podkovy vyčíst:

- ✓ velikost podkovy je dána velikostí kopyta
- ✓ na kopyto se podkova připevňuje pomocí hřebů, tzv. podkováků
- ✓ podkovy se vyráběly v kovárně, nad výhní je tvaroval a dále upravoval kovář

Proč je podkova symbolem štěstí? Lidé různých zemí světa dříve věřili, že tvar a materiál (železo) mají za cíl ochraňovat před čarodějnictvím a smůlou.

Ve sbírce Muzea Říčany najdeme i tuto železnou, mírně zkorodovanou podkovu (viz obrázek) s vykovanými ozuby – kovovými výčnělky, které napomáhají kopytu udržet se na hladkém nebo zledovatělém povrchu. Nalezl ji Petr Daňhel na katastru Babic, v muzeu je uložena od roku 2018.

6. Klenební žebro z říčanského hradu

Co se lze dozvědět z nálezů částí klenebního žebra v prostoru říčanského hradu?

hradní sály byly zaklenuty křížovou klenbou -----> hrad byl vystavěn v gotickém slohu

Další rysy gotických hradů:

- ✓ okna s lomeným obloukem
- ✓ stavba je z kamene získaného z místního lomu
- ✓ obranu zajišťovala věž, která sloužila i k jiným účelům (obydlí; přízemní prostory jako skladiště)

Na co dalšího přišli archeologové a další badatelé při průzkumech v Říčanech:
založení hradu spadá do druhé poloviny 13. století

- ✓ šlo původně o výstavní sídlo s reprezentativními prostory
- ✓ svým provedením se blížil hradům královským
- ✓ v jihozápadním křídle (paláci) bylo druhé patro s klenutým stropem, koutovým krbem a honosnými okny

Sbírka Muzea Říčany ukrývá dva kusy klenebního žebra z říčanského hradu. Materiálem je pískovec. K nálezům došlo v prostoru někdejšího paláce ve výkopu pro přívod elektrických kabelů k budovanému osvětlení hradu.

7. Kachel

O čem vypovídají nalezené kachle?

z kachlů byla vystavěna kamna ———> kamna nejen vyhřívala místnost, ale také ji zdobila, dovolit si je ale mohli jen ti nejbohatší

Co o kamnových kachlích víme:

- ✓ povrch kachlů
 - bez úpravy
 - později povlak z jemnější hlíny nebo poleva s příměsí kovu (glazura)
- ✓ čelní stěnu zdobily různé ornamenty
 - světské motivy (rostlinné ornamenty, rytířské souboje, rodové erby)
 - náboženská tematika (například biblické příběhy)
- ✓ bývají na nich nápisy se jmény hrnčírů
- ✓ kachlová kamna se stavěla v bohatých sídlech od 13. století (dříve to byly krby nebo topení pomocí kovových roštů, ve kterých se rozdělalo dříví)

Sbírka Muzea Říčany obsahuje i gotický kachel s erbovním motivem dvouhlavé orlice Svaté říše římské. Na fotografii vidíme čelní stěnu kachle, zadní stěna je silně zašpiněna sazemi. Ve sbírkách je uložen od roku 1912. Na Vojkově za Říčany jej patrně vykopal Leopold Pek, první ředitel Olivovny.

8. Klíč

O čem svědčí nálezy středověkých klíčů?

klíče měly rozmanitý tvar a zdobení -----> lidé různých společenských vrstev ve středověku používali dveře, truhly a schránky se zámky -----> k nálezům klíčů dochází především v původní zástavbě

Domy se běžně nezamykaly. Kov k výrobě klíčů byl drahý. K uzavření dveří sloužily petlice, které si lidé sami vyrobili ze dřeva. Na klíč se zamykaly domy bohatých nebo kostely.

Klíče jako zdroj poznání o středověku:

- ✓ kdo je asi vyráběl?
- ✓ tak jak se zdokonalovaly zámky, tak byl složitější tvar spodní části klíče (tzv. brady)
- ✓ výzdoba se uplatňovala především na oku klíče – různé tvary na gotickém klíči
 - kruh
 - kosočtverec
 - čtyřlístek

Muzeum Říčany má ve sbírce od roku 1954 železný zkorodovaný gotický klíč s hlavou kosočtvercového tvaru. Zda byl nalezen přímo v Říčanech, nevíme. Dárce byl Antonín Šimek.

9. Mince

Co se lze dozvědět z nálezů mincí?

na minci je vyraženo jméno panovníka —> podle toho se dá datovat, kdy vznikla

Co je to Pražský groš:

- ✓ česká stříbrná mince
- ✓ poprvé jej nechal v roce 1300 razit král Václav II. v Kutné Hoře s bohatými stříbrnými doly
- ✓ po mincovní reformě nahradil denáry a brakteáty
- ✓ v době vlády Václava II. a Lucemburků měla mince vysoký podíl čistého stříbra; díky tomu byla mince ceněna v celé Evropě
- ✓ z oběhu jej vytlačil tolar ve čtyřicátých letech 16. století

Sbírka Muzea Říčany obsahuje groše z doby Václava II., Karla IV. (na snímku dole) a Václava IV. (na snímku nahoře).

Pražský groš Karla IV. má na líci korunu, lilii a nápis KAROLUS PRIMUS DEI GRATIA REX BOHEMIE. Na rubu je spolu s hvězdičkami a heraldickým lvem vyražen nápis GROSSI PRAGENSES.

O původu mincí ve sbírce nic nevíme.

10. Knižní kování

Středověk v Říčanech

K jakým úvahám nás vybízejí nálezy knižních kování?

knížní kování jsou často jediným pozůstatkem zaniklých středověkých knih ----> kompletní knihy se uchovaly vzácně, najdeme je v archivech nebo v knihovnách

Knižní kování pomáhalo knihu zpevnit, aby se brzy nerozpadla, a zároveň šlo o originální ozdobu.

Středověká vzdělanost soustředěná v knihách

- ✓ do vynálezu knihtisku se knihy ručně opisovaly a přístup k nim měli hlavně duchovní a šlechta
- ✓ číst však i v době pozdního středověku uměla jen malá část populace
- ✓ vynález knihtisku spadá do poloviny 15. století (první známý doklad tisku Johanneše Gutenberga je datován r. 1447 v Mohuči)

Ve sbírce Muzea Říčany je uchována mosazná, rytá a tlačená sponka s liliovitým zakončením (na snímku). Jde o dar Antonína Šimka z roku 1954.